

torça el sentit de 'apaivagar, conciliar' (*Rom.* LII, 460-1). En parlars occitans dóna A. Thomas alvernès *mwiná* «apprivoiser, adoucir» (Vinzelles), marchois antic *s'amoïnà* «se calmer, se résigner» (1586), parlars nòrdics on la *p* pretònica es presenta com a *o* (> *y*); oc. ant. *maismamen* «accueil, bonne réception». Veg. en el mateix sentit Charles V. Aubrun, *Misc. Coelho*, 279-80. —⁸ Poc estudiat històricament (Vidos, *Parole Naut.*) el silencià, se cita un cas d'*ameiner les voiles* en Aubigné S. xv, i sembla que ja hi ha un cas d'*amaine* a l'Edat Mitjana, però en data tardana.

Amaitinar, V. DCEC I, 180

AMALGAMA, 'aliatge de metalls, especialment el format pel mercuri amb un altre o altres metalls', pres del b. ll. *amalgama*, alteració del sinònim *algama* que, junt amb les variants *algamala*, *algamana* i *almagala*, prové de l'àr. *ġamā'a* 'reunió' (arrel *ġ-m-o* 'aplegar'). □ 1.ª doc.: 1839, Lab.: «mescla del argent viu ab qualsevol metall menos ab lo ferro».

Recordem les paraules del gran patrici i savi eximí que morí a l'exili per ensenyar a la gent hispana la passió de Catalunya «entre la voluntat d'unió i la impossibilitat d'*amalgama*» (L. Nicolau d'Olwer, 1950). I tornant al sentit propi, s'està d'acord que el b. ll. *amalgama* (ja corrent en el S. XIII: Devic, p. 9) ve de l'àrab, però que el seu ètimon precís és inconnegut; va indicar Devic que devia venir de l'arrel *ġ-m-o* 'aplegar', 'ajuntar carnalment', vist l'ús comú en les obres d'alquímia de comparar amb la còpula carnal l'*amalgama* del mercuri amb els altres metalls; com a etimologia precisa suggeria amb grans reserves sigui *amal al-ġam'a* 'l'obra o pràctica de la reunió', sigui *muġā-ma'a* 'acte de consumir el matrimoni' i (per més que Baist, *RFgn.* iv, 398, preferís el primer) acabava reconeixent que cap de les dues combinacions no l'havia trobada en els alquímistes àrabs.

De fet podem donar per força segur que l'àr. *al-ġamā'a* 'aplec (de gent)' (d'on ha sortit el nostre *AL-JAMA*) es degué usar amb el sentit d'*amalgama*', car el fr. *algame* 'barreja d'or i mercuri' figura en els dicc. de Cotgrave i Oudin; no hem d'estranyar-nos de la transcripció del *ġ* àrab per *g* en un mot que hagué d'entrar per via sàvia, d'una banda perquè així el pronunciaven els savis coptes i en general la població d'Egipte, després perquè el fonema *ġ* es representa sovint per la grafia *g* en tota mena de manuscrits medievals.

Junt amb aquesta forma van existir en el mateix sentit *algamala*, on la gatural aràbiga *o* apareix representada per la *l* (fortament velar en el francès primitiu, d'on el pas a *y*), amb metàtesi d'*axòd* *almagala* i amb dissimilació *algamana*.¹ Combinant *almagala* amb *algama* sortiria **almagama* > *amalgama*: també hi pogueren contribuir els nombrosos abstractes d'origen grec (*aroma*, *flegma*, etc.), i potser espt. ll. *salgama* 'barreja de fruites amb sal',² i no perdem de vista que l'accentuació final dels mots en *-ma* segons la

pronúncia francesa facilitava les metàtesis i canvis semblants en les síl·labes pretòniques. Aquests mots cultes, propis d'una ciència hermètica, es desfiguren fàcilment en els còdexs antics, sovint mal copiats, i això dóna lloc a les moltes variants i formes alterades (cf. *zenit*, *atzimut*, *almicantarar*, etc.). A la nostra Península el mot degué entrar segurament des de França, pres del baix llatí o del fr. *amalgame* [S. xv, *amalgamer* S. xvi], car en castellà tampoc n'hi ha documentació antiga [c. 1780, Terreros] i en temps d'Oudin (1616) encara no es coneixia equivalència castellana per al fr. *algame*.

Podem descartar l'etimologia (Diez, etc.), grec *μάλαγμα* 'cataplasma per ablanir', que no presenta base semàntica adequada.³

DERIV.: *Amalgamar* [1839, Lab.]; *amalgamable*, *amalgamació* (id.), *amalgamat* (BDC iv, 64).

¹ Rabelais usa ara un, ara l'altre, en els diversos passatges de les seves obres. En el *Tiers Livre*, cap. 26, *almagala* es refereix a una mescla d'or i mercuri; en el cap. 38 anomena així els ximpls pedants amb fums d'alquímista o de matemàtic: «fol d'algorisme, fol d'algebra, fol d'*alguamala*» (ed. Plattard, p. 172); en el *Cinquiesme Livre* (que si no és tot d'ell és d'un íntim col·laborador) «voyez cy (monstrant le viet d'aze) le vray *algamana*: cestuy bonnet doctoral est nostre unique elixir» (cap. 18). —² *Salgama* ha deixat descendents en neogrec, GMeyer, *Lat. Lehnworte im Neugriechischen*, *Wiener Sitzungsberichte* cxxxii, II. Com que també hi hagué un verb derivat *salgamare*, no és inversemblant que el model d'aquest actúés en la formació d'*amalgamar* i consegüentment en tot plegat. —³ No és veritat que signifiqui 'acció de pastar', fènyer', car això es diu *μάγμα*, i *μάλαγμα* és derivat de *μαλακός* 'tou, bla'. MLWagner (*Restos de Lat. en el Norte de Afr.*, 13) hi torna, suposant que es passà per un àr. *malgam* 'ungüent', del qual no cita cap prova. Ell m'havia dit que se servia generalment de Gasselín, *Dict. Fr.-Ar.* (2 vols., París 1890-1). Vaig examinar aquesta obra a Xicago, i no és de fiar, pel que dic en el DCEC I, p. XLIII. Compilació d'obres múltiples, sense indicació de fonts, i que conté bastants mots suspects. En algun diccionari antic es troben dos o tres mots escadussers que semblen contenir una arrel *Igm*, algun d'ells amb un sentit com 'pomada', però ni en les obres clàssiques ni en Dozy, *Suppl.* II, 538, es pot dir que quedí provada l'existència d'aqueixa arrel (el més fidedigne és un *mulággam bi-ð-ðahab* 'daurat' hapax de les *Mil-i-Una-Nits*, però Dozy posa en dubte que sigui una llicó correcta). Així com així la idea d'*ungüent*' tampoc dóna un bon punt de partida.

AMALUC, 'l'lom o anca de les persones i dels animals', de l'àr. *ʿazm al-ḥuqq*, 'os del *ḥuqq*', o sigui del 'flanc, l'om'. □ 1.ª doc.: c. 1880, *Dag.*; en llengua d'oc ja es documenta en la primera meitat del S. XVIII i sembla que ja a la fi del S. xv.

Dag.: «*ameluchs* (*amaluchs*) (Empordà, etc.) cos-